

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาทักษะของข้าราชการครู ที่มีต่อปฏิรูปการศึกษาตามยุทธศาสตร์ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จันทบุรี เขต 2 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การปฏิรูปการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการปฏิรูปการศึกษา
 - 1.2 สาเหตุของการปฏิรูปการศึกษา
 - 1.3 รูปแบบของการปฏิรูปการศึกษา
 - 1.4 สาระสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา
 - 1.5 แนวคิดและหลักการของการปฏิรูปการศึกษา
 - 1.6 แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
2. หลักสูตรการเรียนการสอน
 - 2.1 ความหมายของหลักสูตร
 - 2.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 2.3 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
3. ยุทธศาสตร์
 - 3.1 ความหมายของยุทธศาสตร์
 - 3.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์
 - 3.3 กระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์
 - 3.4 ยุทธศาสตร์ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนของสถานศึกษา
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยต่างประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในประเทศ

การปฏิรูปการศึกษา

1. ความหมายของการปฏิรูปการศึกษา

สุริฐ ติลปะอนันต์ (2545 : 17) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษา คือ การเปลี่ยนแปลง การศึกษาทั้งระบบเป็น Systemic Change เป็นการรื้อและปรับปรุงครั้งใหญ่ ยกเครื่องกันทั้งระบบ

ได้แก่ การบริหาร (ตั้งแต่กระทรวงลงมาถึงโรงเรียน) หลักสูตร (รวมทั้งมาตรฐานและการประเมินผล) กระบวนการเรียนการสอนวิชาชีพ (ของครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษา)

ประยูร ศรีประสาน (2546 : 1) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงแนวคิด ระบบ และกระบวนการจัดการศึกษา หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน โครงสร้าง และระบบบริหารการศึกษา การผลิตและพัฒนาครู

ทิสนา เขมมณี และคนอื่น ๆ (2547 : 3) กล่าวว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียน

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงการศึกษาทั้งระบบ ด้านโครงสร้าง ด้านการบริหาร ด้านหลักสูตร เพื่อให้การศึกษามีคุณภาพที่ดีขึ้น

2. สาเหตุของการปฏิรูปการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 1 - 2) ได้กล่าวถึง สาเหตุของการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2552 - 2562) พบว่า จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นกรอบนโยบายในการดำเนินงานเท่านั้น ทั้งนี้สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ ได้มีการติดตามประเมินผลการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทำให้พบว่ามี 9 สาเหตุ ที่ควรดำเนินการพัฒนา และปฏิรูปการศึกษา ให้สอดคล้องต่อการนำไปปฏิบัติของสถานศึกษา ดังนี้

- 2.1 การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน
- 2.2 การผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา
- 2.3 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วม
- 2.4 การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา
- 2.5 การผลิตและการพัฒนากำลังคน
- 2.6 การเงินเพื่อการศึกษา
- 2.7 เทคโนโลยีการศึกษา
- 2.8 กฎหมายการศึกษา
- 2.9 การศึกษาตลอดชีวิตการศึกษา

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544ข : 1-3) ได้กล่าวถึง สาเหตุที่ต้องมีการปฏิรูปการศึกษามีดังต่อไปนี้

2.1 คุณภาพการศึกษาของไทยตกต่ำมาก ในปัจจุบันประเทศไทยไม่สามารถแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านได้ เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบกับประชาคมโลก จำนวนทั้งสิ้น 47 ประเทศแล้ว พบว่า ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยจัดอยู่ในอันดับที่ 33 เท่านั้น ส่วนคุณภาพของผู้เรียนก็จัดว่ายังไม่เป็นที่น่าพอใจ โดยเมื่อพิจารณาจากผลการเรียนของนักเรียน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสะสมอยู่ในระดับที่ต่ำมาก กล่าวคือ ในจำนวนวิชาหลัก 4 วิชา มีเพียงวิชาสังคมเพียงวิชาเดียวเท่านั้น ที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมร้อยละ 54.7 ส่วนวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิชาอังกฤษ และวิชาวิทยาศาสตร์นั้น ผลคะแนนยังไม่เป็นที่น่าพอใจ

2.2 ความเหลื่อมล้ำทางด้านโอกาสทางการศึกษามีมาก คนไทยได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ยเพียงร้อยละ 7.1 ปีเท่านั้น และกลุ่มที่ได้รับการศึกษาส่วนใหญ่เป็นกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง

2.3 ระบบการศึกษาที่มีอยู่ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อที่จะให้เกิดกระบวนการพัฒนาความคิดของเยาวชนในการอยู่ร่วมกันนั้น จำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบการศึกษาที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อให้เยาวชนเป็นทรัพยากรที่มีค่า และสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้

การปฏิรูปวัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทย (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และกระทรวงศึกษาธิการ. 2543 : 20-23) ด้วยเหตุผลและมีความจำเป็นดังนี้

2.1 ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทย ให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น สามารถดำรงชีวิตอย่างอิสระ และอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข

2.2 ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของสังคมไทย ประเทศไทยจะไม่ประสบความสำเร็จในการปฏิรูปการเมือง การปฏิรูประบบราชการ การปฏิรูประบบเศรษฐกิจ และการปฏิรูปอื่นใด ถ้าไม่ปฏิรูปการศึกษาตรงหัวใจคือ การปฏิรูปการเรียนรู้

2.3 ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคโลกาภิวัตน์ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ต้องให้สอดคล้องกับโลกยุคโลกาภิวัตน์ อันเป็นยุคอิเล็กทรอนิกส์และไฮเทค นำแสงที่วิทยาการเจริญรุดหน้า ความรู้ และสรรพวิทยาการเดินทางไปถึงที่ต่าง ๆ ผู้เรียนทุกวัยจึงต้องมีโอกาสเรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่รอบตัว

2.4 ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสังคมไทย การปฏิรูปการเรียนรู้จะเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

2.5 ปฏิรูปการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกฎหมาย การปฏิรูปการเรียนรู้ถือเป็นหัวใจของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเป็นภารกิจที่มีกฎหมายรองรับ ครู อาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องถือปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

สรุปสาเหตุของการปฏิรูปการศึกษา เนื่องมาจากคุณภาพของการศึกษาในประเทศไทยไม่สามารถแข่งขันกับสังคมโลกได้ ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของสังคมเมืองและสังคมชนบทไม่เท่าเทียมกัน สังคมในชนบทมักไม่ได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น อีกทั้งระบบการศึกษาที่มีอยู่

ไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน การปฏิรูปการศึกษาจะทำให้เพิ่มศักยภาพของผู้เรียน และเพื่อให้พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้ดีขึ้น โดยมีการปฏิรูปการเมือง ระบบราชการ ควบคู่ไปกับการปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมโลกยุคปัจจุบัน รวมทั้งสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ครู และผู้ปกครองได้

3. รูปแบบของการปฏิรูปการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2545 : 1) กล่าวถึงความจำเป็นในการเร่งรัดกระบวนการปฏิรูปโรงเรียนให้สามารถสัมฤทธิ์โดยเร็ว จึงได้เสนอรูปแบบการปฏิรูปโรงเรียน มีแนวคิดพื้นฐาน 3 ประการ ประการแรก หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งต้องเริ่มต้นการปฏิรูปในระดับ โรงเรียน และต้องเริ่มต้นจากครู โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ประการที่สอง การปฏิรูปโรงเรียน ควรตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และมีการบริหารจัดการที่เป็นการรวมพลังและระดมทรัพยากรจากท้องถิ่นในการดำเนินงาน ทั้งนี้การปฏิรูปโรงเรียนภายใต้ระบบการบริหารจัดการแนวราบ จะได้ผลดีกว่าระบบการบริหารจัดการแนวตั้ง และประการที่สาม การปฏิรูปโรงเรียนจะบรรลุเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ ก็ต่อเมื่อโรงเรียนมีระบบการประเมินทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน และมีการใช้ผลการประเมินเป็นประโยชน์ในการพัฒนาโรงเรียน เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาบรรลุผลตามความคาดหมาย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 18) ต้องดำเนินการควบคู่กันดังนี้ จะต้อง ปฏิรูปการศึกษา ทั้งหลักการ ระบบ และต้องปฏิรูประบบการศึกษาและโครงสร้างอื่น ๆ ของสังคม ให้เกื้อกูลและเกื้อหนุนการปฏิรูปการศึกษาด้วย

สรุปรูปแบบของการปฏิรูปการศึกษา มี 3 ประการคือ ประการที่ 1 การปฏิรูปการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ประการที่ 2 การปฏิรูปโรงเรียนเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และประการที่ 3 การปฏิรูปโรงเรียนเพื่อรองรับการประเมินภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน ซึ่งเป็นการปรับวิธีคิดในการจัดการศึกษา ปรับปรุงระบบการศึกษาทุก ๆ ด้าน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการศึกษา

4. สาระสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา

สาระสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 24-26) สรุปได้ดังนี้

4.1 เน้นให้การศึกษาแก่ปวงชน (Education for All) ทั้งเด็ก เยาวชน วัยทำงาน และวัยสูงอายุ รูปแบบการศึกษา จึงต้องหลากหลายและเหมาะสม

4.2 เน้นการให้ทุกภาคส่วนในประเทศร่วมมือร่วมใจกันในการจัดการศึกษา (All for Education) ผู้ให้การศึกษาที่มีทั้งรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันต่าง ๆ เช่น ครอบครัว สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงงาน ฯลฯ

4.3 ให้มีเอกภาพในการจัดการศึกษา

4.4 กระจายอำนาจความรับผิดชอบในการบริหารการศึกษาไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา

4.5 ให้ผู้แทนของประชาชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษา

4.6 ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.7 ปฏิรูประบบอาชีวศึกษา

4.8 ปฏิรูประบบครู ผู้บริหารการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา

4.9 ปฏิรูปการเรียนรู้

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544ก : 87-88) กล่าวว่า ในการปฏิรูปการศึกษา จำเป็นต้องปรับวิธีคิดในการจัดการศึกษา ปรับโครงสร้างการจัดการศึกษา ปรับรูปแบบวิธีการเรียนรู้ ปรับปรุงคุณภาพครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาอื่น จัดให้มีอุปกรณ์และเทคโนโลยี การศึกษาที่เหมาะสมและเพียงพอ ทั้งนี้จะต้องให้ความสำคัญในการปฏิรูปด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.1 ปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องซึ่งกันและกันทั้งระบบ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

4.2 ปฏิรูปการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญแก่หลักสูตร (หลักสูตรแกนกลาง และหลักสูตรท้องถิ่น) เนื้อหาสาระ วิธีการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

4.3 ปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน โดยเน้นการกระจายอำนาจ

4.4 ปฏิรูปครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา โดยถือว่าเป็นผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง เน้นมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

4.5 ปฏิรูปทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา เพื่อระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้เพื่อจัดการศึกษา จัดสรรทรัพยากรให้ผู้เรียนอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม มีระบบการบริหารทรัพยากรที่มีความคล่องตัวอย่างมีประสิทธิภาพตรวจสอบได้

สรุปได้ว่า สาระสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา เน้นให้การศึกษาแก่ประชาชน การให้ทุกภาคส่วนในประเทศร่วมมือร่วมใจกันในการจัดการศึกษา มีเอกภาพ กระจายอำนาจ ความรับผิดชอบในการบริหารการศึกษา ผู้แทนของประชาชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการเขตพื้นที่

การศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษา ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปฏิรูประบบอาชีวศึกษา ครู ผู้บริหารการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนปฏิรูปการเรียนรู้ ทั้งนี้ การปฏิรูปการศึกษา คือการรื้อและปรับปรุงการศึกษาทั้งระบบ โดยเปลี่ยนแปลงการบริหารหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการคิดและการเรียนรู้ใหม่ เพื่อให้การศึกษาไปถึงผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

5. แนวคิดและหลักการของการปฏิรูปการศึกษา

ศูนย์ปฏิบัติการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 3) ได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษามาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีแนวคิดและหลักการดังนี้

5.1 เน้นการพัฒนาคนไทยให้มีศักยภาพสูงขึ้น เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต และความสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

5.2 การจัดการศึกษาไทย เป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และให้มีการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5.3 การจัดการศึกษามีเอกภาพด้านนโยบาย มีความหลากหลายในทางปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจ และมีมาตรฐานคุณภาพการศึกษาสูงขึ้น

5.4 ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เป็นครู คณาจารย์ และบุคลากรมืออาชีพ

5.5 มีการระดมสรรพกำลัง เพื่อการจัดการศึกษา

5.6 บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น

5.7 จัดการศึกษาอย่างหลากหลาย มีการใช้สื่อ เทคโนโลยี และนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างเหมาะสม

หลักการสำคัญประการหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษา คือ การให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การให้สังคมมีส่วนร่วมนี้ได้หลายลักษณะ เช่น มีส่วนจัดการศึกษา ร่วมจัดการศึกษาเป็นกรรมการระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับส่วนกลางถึงระดับสถานศึกษา ร่วมสนับสนุนการศึกษาเป็นวิทยากร ร่วมตรวจสอบ และแสดงความคิดเห็นต่อการปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. 2545 : คำนำ)

กระแส ชนะวงส์ (2544 : 5) ได้กล่าวเกี่ยวกับหลักสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาว่า

5.1 การปฏิรูปการศึกษาเป็นเรื่องของคนทุกคน ต้องเคารพความคิดเห็นของกันและกัน สังคมไทยภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่ เปิดโอกาสให้ใช้ศักยภาพของเราได้อย่างเต็มที่ ความคิด ที่ต่าง จึงมีค่าและมีความหมาย ทำให้เกิดความก้าวหน้าและเกิดการเรียนรู้

5.2 กระจายอำนาจสู่ประชาชน คือ จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษาทุกคนต้องเรียนรู้ ต้องปรึกษาหารือกัน เพราะทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ

5.3 กระจายทรัพยากรและงบประมาณการปฏิรูปการศึกษา คือ การให้โอกาสทุกคน ไพบูลย์ สีนลรัตน์ (2544 : 1-3) ได้กล่าวไว้ว่า การประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นั้นถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนของการศึกษาไทยที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะนอกจากสาระตามพระราชบัญญัติจะเป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาแล้ว ยังเป็นการเปลี่ยนวิธีการในการจัดการศึกษาพร้อมกันไปด้วย เมื่อแนวคิดและกระบวนการของการศึกษาเปลี่ยนไปเช่นนี้ การผลิตและพัฒนาครู รวมทั้งภาระหน้าที่ใหม่ของครู จึงมีกระบวนทัศน์ (Paradigm) ใหม่ของการศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติ 9 ประการ คือ

5.1 จุดมุ่งหมาย เปลี่ยนจากให้ผู้เรียนรับราชการ ทำงานได้ ไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

5.2 สาระของการสอนเปลี่ยน จากสาระของเมือง ต่างประเทศ ไปสู่สาระที่รวมท้องถิ่น ชุมชน ไว้ด้วย

5.3 กระบวนการสอนเปลี่ยน จากครูเป็นจุดศูนย์กลาง ไปสู่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

5.4 สถานศึกษาเปลี่ยนจากโรงเรียนแห่งเดียว ไปสู่บ้าน ชุมชน สถานประกอบการ

5.5 มาตรฐานวิชาชีพเปลี่ยน จากผู้บริหารดูแล ไปสู่องค์กรวิชาชีพดูแล

5.6 รูปแบบการบริหารเปลี่ยนจากการบริหารโดยตัวบุคคล ไปสู่การบริหารโดยคณะกรรมการ

5.7 การดูแลจัดการเปลี่ยนจากการดูแลโดยราชการ ไปสู่การดูแลโดยชุมชน

5.8 การกำกับเปลี่ยนจากการกำกับโดยส่วนกลาง ไปสู่การกำกับโดยท้องถิ่นและโรงเรียน

5.9 การดูแลคุณภาพเปลี่ยนจากการดูแลกันเอง ไปสู่การควบคุมจากภายนอก

กระบวนทัศน์ใหม่ ทั้ง 9 ประการนี้ ถือได้ว่าเป็นเจตนารมณ์สำคัญของการปฏิรูปการศึกษาไทย ที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอย่างชัดเจน โดยในมาตรา 6 ระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ประเวศ วะสี (2538 : 63) กล่าวว่า แนวความคิดหลักในเรื่องการปฏิรูปการศึกษามี 3 ส่วน คือ

5.1 ปฏิรูประบบการศึกษา เป็นการปรับระบบโครงสร้างของการศึกษา เพื่อให้สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้

5.2 ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ มีวิธีการเรียนรู้ใหม่ที่ดีกว่าเดิม จัดประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้กับผู้เรียน

5.3 ปฏิรูปการจัดการศึกษา เป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต

ประยูร ศรีประสาธน์ (2545 : 14-16) ได้กล่าวว่า คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้วางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ได้เสนอแนวการปฏิรูปการศึกษา โดยมีสาระสำคัญดังนี้

5.1 ให้มีความเสมอภาคทางการศึกษา เพื่อช่วยเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคมตามระบอบประชาธิปไตย

5.2 ให้ระบบการศึกษาเป็นระบบเปิดมากขึ้น ยืดหยุ่นขึ้น โดยให้การศึกษาในโรงเรียนและการศึกษานอกโรงเรียนสัมพันธ์กัน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

5.3 ให้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสนองความมุ่งหมายทางการศึกษาของแต่ละระดับ แต่ละประเภท โดยให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการศึกษาตามแนวทางที่พึงประสงค์

5.4 ให้ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงบทบาท และฐานะของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นขุมกำลังในการปฏิรูปการศึกษา

5.5 ให้ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงระบบ และโครงสร้างการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อสร้างเอกภาพของระบบบริหารการศึกษาโดยรวม เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสถาบันอุดมศึกษา ให้ดำเนินการกิจ สนองต่อความต้องการของสังคมมากยิ่งขึ้น

5.6 ในการจัดการศึกษาเอกชนในระยะยาว ให้รัฐเป็นผู้รับภาระจัดการศึกษาภาคบังคับให้สมบูรณ์ ตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ ให้เอกชนที่มีกุศลเจตนาและมีความสามารถ เข้ามาร่วมรับภาระจัดการศึกษาที่มีใช้ภาคบังคับได้ โดยมีเงื่อนไขว่า ไม่เป็นการมุ่งหากำไร และต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ

5.7 ให้มีเอกภาพทางนโยบายและการบริหารการศึกษา ทั้งในส่วนกลางและในท้องถิ่น พร้อมทั้งกระจายอำนาจการบริหารไปสู่ท้องถิ่น โดยยึดหลักการให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เพื่อให้มีการบริหารที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในส่วนกลาง และให้เหมาะสมกับลักษณะงานการศึกษาในแต่ละท้องถิ่น

5.8 ให้ระดมเลือกสรรทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากรัฐบาล เอกชน และผู้รับ การศึกษามาใช้ในการศึกษา และหาวิธีจัดทรัพยากรเหล่านี้เพื่อจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อเร่งการขยายการศึกษาให้กว้างขวาง ทัวถึง และเป็นธรรม

5.9 ให้มีโครงสร้างระบบกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาที่มีเอกภาพ เพื่อให้สอดคล้อง ในด้านสารบัญญัติทั้งหลายเกี่ยวกับการศึกษา และให้มีบทบัญญัติที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษา ได้บรรลุผลตามความคาดหมาย

5.10 ให้มีการปฏิรูประบบ และ โครงสร้างอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย เพื่อเสริมสร้าง แนวสังคมที่พึงประสงค์

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2543 : 53-54) กล่าวว่า การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาโดยการ ปฏิรูปสถานศึกษา ปฏิรูปหลักสูตรและการเรียนการสอน ปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา และ การปฏิรูปการบริหารจัดการ เป็นการสร้างความตื่นตัวให้เกิดขึ้น ในหมู่ผู้ปฏิบัติงานด้านการศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องให้หันมาให้ความสำคัญกับการศึกษามากยิ่งขึ้น จุดสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการ เรียนรู้ ซึ่งต้องให้ความสำคัญสูงสุดกับผู้เรียน มี 3 ส่วน คือ 1) การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด 2) การพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ 3) การบริหารจัดการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สรุปแนวคิดและหลักการของการปฏิรูปการศึกษาได้ว่าเป็นการปฏิรูปทั้งระบบ ด้านสถานศึกษา ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา และด้านการ บริหารจัดการ โดยที่ทุกด้านนั้น ต้องเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น รวมทั้งการปฏิรูปการศึกษา เป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษา สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เน้นการพัฒนา คนไทยให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของโลก พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้ดีขึ้น

6. แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2552 – 2561 เป็นการปฏิรูป การศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้ คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพในทุกระดับ เป้าหมายการปฏิรูปการศึกษา ภายในปี 2561 มีการปฏิรูปการศึกษาและเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลักสามประการ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2552 : 8-9)

6.1 พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย พัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพ ที่มีคุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่งดีและมีใจรักมาเป็นครู คณาจารย์ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหาร การจัดการที่มีประสิทธิภาพ

6.2 โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ เพิ่มโอกาสการศึกษาและเรียนรู้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย มีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต

6.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหารและจัดการศึกษา โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกกระบวนการศึกษาด้วย

ประเด็นหลักทั้งสามประการนี้จะส่งผลให้คนไทยยุคใหม่ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รักการอ่าน และมีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม สามารถทำงานเป็นกลุ่ม มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกและความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รังเกียจการทุจริต และต่อต้านการขมขืน และสามารถก้าวทันโลก นอกจากนี้ ผู้เรียนทุกระดับ ทุกประเภทการศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น กำลังแรงงานและผู้สูงอายุได้รับการศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีทักษะและความรู้พื้นฐานทั้งในการดำรงชีวิต และในการทำงานอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เด็กก่อนวัยเรียนได้รับการพัฒนาและเตรียมความพร้อมให้สามารถเรียนรู้ และมีพัฒนาการตามวัย มีความพร้อมศึกษาเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น ผู้ด้อยโอกาส ยากไร้ พิการหรือทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก บกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา และชนต่างวัฒนธรรม ได้รับการบริการการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึงและเสมอภาค มีแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 22 - 23) กล่าวถึง ปฏิรูปการศึกษาและเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยศึกษาประเด็นหลักในการศึกษาและการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกัน และเน้นการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบ การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคนไทย ปรับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ โดยการสร้างครูที่มีความรู้ ความสามารถ มีใจรัก มีคุณธรรม จริยธรรม เข้ามาเป็นครู คณาจารย์ และปรับระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ คล่องตัว เพิ่ม โอกาสทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยกำหนดประเด็นสำคัญของระบบการศึกษา สี่ประการหลัก ดังนี้

1. พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ ที่มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตั้งแต่ปฐมวัย สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจิตสาธารณะ มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม

สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้อย่างเป็นกัลยาณมิตร มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึก และความภูมิใจในความเป็นไทย ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข รังเกียดการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิ์ ขายเสียง สามารถก้าวทันโลก มีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่สมบูรณ์ แข็งแรง เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพ มีทักษะความรู้พื้นฐานที่จำเป็น มีสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีโอกาสเรียนรู้อย่างเท่าเทียม เสมอภาค จึงกำหนดแนวทางการปฏิรูป ดังนี้

1.1 พัฒนาคุณภาพการศึกษาและเรียนรู้

เพื่อให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และเรียนรู้ในทุกระดับ ทุกประเภท การศึกษา ที่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์จึงดำเนินการดังนี้

1.1.1 จัดให้มีระบบการศึกษาการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลการศึกษา เรียนรู้ของผู้เรียนที่เป็นมาตรฐาน สามารถเทียบเคียงกัน โดยให้มีการวัดผลระดับชาติในชั้นปีสุดท้าย ของแต่ละช่วงชั้น และนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน ส่วนชั้นปีที่เหลือให้เป็นการวัดผล ระดับเขตพื้นที่การศึกษา ส่วนในระดับอุดมศึกษาและการอาชีวศึกษาให้มีการวัดผลระดับชาติ เมื่อจบหลักสูตร

1.1.2 แก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาขนาดเล็ก และสถานศึกษา ที่ด้อยคุณภาพ ให้สามารถจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพมาตรฐานตามเกณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพ

1.1.3 ส่งเสริมบทบาทของครอบครัว และสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ในการพัฒนาการเรียนรู้ของบุตรหลาน ในทุกระดับ ทุกประเภทการศึกษา

1.1.4 พัฒนาและเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัยก่อนเข้าเรียนประถมศึกษา โดยเฉพาะให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครอง รวมทั้งผู้เตรียมตัวเป็นพ่อแม่ เพื่อให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการ ตามวัยอย่างมีคุณภาพ และมีความพร้อมในการศึกษาและเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น

1.1.5 จัดหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน กิจกรรมการวัดและประเมินผล ทุกระดับและประเภทการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ให้สามารถคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น รวมทั้งจัดบริการการศึกษาและเรียนรู้ ด้วยรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับบุคคลที่มีความสามารถและศักยภาพพิเศษด้านต่าง ๆ

1.1.6 พัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภทและสนับสนุนการประเมินคุณภาพภายนอก เพื่อนำผลมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพ การศึกษา

1.1.7 พัฒนาคุณภาพมาตรฐานอาชีวศึกษา ให้สามารถผลิตกำลังคนที่มีความรู้ ความสามารถทั้งเชิงวิชาการและวิชาชีพ มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะในการประกอบอาชีพ เป็นกำลังคนฐานความรู้ช่างเทคนิคที่มีฝีมือ และนักเทคโนโลยีที่เชี่ยวชาญ มีคุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนลักษณะนิสัยการทำงานสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้

1.1.8 ปฏิรูปอุดมศึกษา โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ สนับสนุน การจัดกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาตามพันธกิจที่เป็นจุดเน้นตามความเชี่ยวชาญ และสร้างเครือข่าย ระหว่างกัน รวมทั้งเชื่อมโยงกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและสังคมการเรียนรู้ การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมตลอดจนพัฒนาการศึกษา ศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Education) ในฐานโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ กำจัดการปลอมแปลง คุณวุฒิและการซื้อปริญญาบัตร โดยมีมาตรการลงโทษทั้งบุคคลและสถาบันที่เกี่ยวข้อง

1.1.9 ส่งเสริมการอนุรักษ์ และการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้องควบคู่ไปกับการเรียนรู้ภาษาสากลเป็นภาษาที่สองตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาที่สาม เช่น ภาษาเพื่อนบ้านในกลุ่มอาเซียน ภาษาที่สนใจ เป็นต้น

1.1.10 พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งเนื้อหาและวิธีการที่เหมาะสม เพื่อช่วยในการศึกษาเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนที่มีครูแนะนำและเรียนรู้ด้วยตนเอง

1.2 ผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพ มีสมรรถนะ และความรู้ ความสามารถ

1.2.1 พัฒนารอบมาตรฐานคุณวุฒิแห่งชาติ (Nation Qualification Framework) เพื่อการรับรองสมรรถนะ ความรู้ความสามารถของผู้สำเร็จการศึกษาในทุกๆระดับ ทุกประเภทการศึกษาโดยเฉพาะคุณวุฒิวิชาชีพ (Vocational Qualification) เพื่อการรับรองสมรรถนะ ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานอาชีพและตามความต้องการของผู้จ้าง และพัฒนาหลักสูตรพื้นฐานสมรรถนะระบบการจ้างงานและกำหนดเงินเดือน ค่าตอบแทนตามสมรรถนะเพื่อจูงใจผู้เรียนอาชีวศึกษามากขึ้น

1.2.2 จัดการศึกษาและเรียนรู้อาชีวศึกษา โดยเน้นการปฏิบัติในสัดส่วนมากกว่าทฤษฎีและการเรียนรู้งานอาชีพ ขยายการศึกษาระบบวิภาคี สหกิจศึกษา และการฝึกงาน ให้มากขึ้นรวมทั้งส่งเสริมการทำงานระหว่างเรียน การพัฒนาระบบสะสมหน่วยการเรียนรู้ของธนาคารหน่วยกิต เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ควบคู่การทำงาน

1.2.3 พัฒนาระบบเตรียมความพร้อม และการแนะแนวการศึกษาและอาชีพ ให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและสาขาอาชีพต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเลือกเรียนตามความสนใจ ความถนัด และความต้องการ

1.2.4 พัฒนาหลักสูตรฐานวิชาชีพต่อยอดจากการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้ผู้จบการศึกษามีทักษะ ความรู้ด้านอาชีพ สามารถออกไปประกอบอาชีพได้หากไม่ศึกษาต่อ รวมทั้งสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพอิสระ

1.2.5 จัดตั้งสถาบันการอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาภูมิภาค และจัดทำหลักสูตรอาชีวศึกษาระดับต้น (ปวช. 3 ปี) ระดับกลาง (ปวช. 2 ปี) และระดับเทคโนโลยี เฉพาะทาง (ปริญญาตรี 2-3 ปี) ให้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน เพื่อผลิตกำลังคนตามความต้องการของตลาดแรงงาน โดยเน้นความร่วมมือกับสถานประกอบการ

1.2.6 สร้างกลไกการวิจัย และถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีระหว่างภาคธุรกิจเอกชน สถานประกอบการ กับสถาบันอุดมศึกษาและอาชีวศึกษา

1.2.7 กำหนดทิศทางความต้องการกำลังคน และสร้างระบบเครือข่ายความร่วมมือในการผลิตและพัฒนาากำลังคนจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งสมาคมวิชาชีพ สถานประกอบการ องค์กรผู้ใช้กำลังคน สถาบันการศึกษา ผู้ผลิต

2. พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ ที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นวิชาที่มีคุณค่า มีระบบ กระบวนการผลิต และพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพ มาตรฐานเหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง สามารถดึงดูดคนเก่ง คนดี มีใจรักในวิชาชีพครู มาเป็นครู คณาจารย์ มีปริมาณครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอตามเกณฑ์ และสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ มาตรฐาน ขณะเดียวกันสามารถพัฒนาตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีสภาวิชาชีพที่เข้มแข็ง บริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงในอาชีพ มีขวัญกำลังใจ อยู่ได้อย่างยั่งยืน จึงกำหนดแนวทางปฏิรูป (กระทรวงศึกษาธิการ. 2552 : 24) ดังนี้

2.1 การพัฒนาระบบผลิตครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

2.1.1 ปรับระบบการผลิต การคัดสรร ค่าตอบแทนและสวัสดิการให้สามารถดึงดูดคนเก่งและดี มีใจรักในวิชาชีพมาเป็นครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เช่น มีระบบการให้ทุนการศึกษาแก่ผู้เรียนดี มีใจรักมาเรียนครู และรับประกันบรรจุเป็นข้าราชการครู เมื่อสำเร็จการศึกษา จัดให้หนี้สิน นักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ฝึกประสบการณ์สอน ในสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 1 ปีและถือให้เป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานวิชาชีพครู

2.1.2 ให้มีสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นความเป็นเลิศด้านการผลิตครู วิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับวิชาชีพ รวมทั้งมีระบบประกัน และรับรองคุณภาพมาตรฐานวิชาชีพครูและสถาบันผลิตครู

2.1.3 วางแผนการผลิต การพัฒนา และการใช้ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบให้สอดคล้องกับความต้องการ ทั้งระดับพื้นฐาน อาชีวศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบ

2.1.4 จัดระบบเพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาด้านอื่น ที่มีใจรักในวิชาชีพมาเป็นครู โดยศึกษาวิชาครูเพิ่มเติมตามเกณฑ์ที่กำหนด รวมทั้งส่งเสริมให้สถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา บุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน ท้องถิ่น เพื่อเป็นผู้สอนและพัฒนารับรู้

2.1.5 พัฒนาระบบการผลิตครู คณาจารย์ และบุคลากรสำหรับการอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา เชื่อมโยงความสามารถในการสอน และประสบการณ์ในสถานประกอบการ รวมถึงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม ผลผลิตเชิงพาณิชย์

2.2 การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

2.2.1 ปรับปรุงและพัฒนาระบบและเกณฑ์การประเมินสมรรถนะวิชาชีพครู ให้เชื่อมโยงกับความสามารถในการจัดการเรียนการสอน และเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2.2 เร่งจัดตั้งกองทุนพัฒนาและกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

2.2.3 พัฒนาครู คณาจารย์ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานให้สามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพ รวมทั้งให้มีระบบและมาตรการจูงใจให้ครู คณาจารย์ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา ได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2.2.4 พัฒนาคณาจารย์ ผู้บริหาร และบุคลากรด้านอาชีวศึกษา และอุดมศึกษา ให้สามารถจัดการเรียนการสอน วิจัย และพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี

2.3 การใช้ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

2.3.1 คึงครูให้แก่ผู้เรียนโดยลดภาระงานอื่นที่ไม่จำเป็น และจัดให้มีบุคลากรสายสนับสนุนให้เพียงพอ เพื่อให้ครูได้ทำหน้าที่พัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มที่และมีโอกาสพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2.3.2 แยกบัญชีเงินเดือน และวิทยฐานะของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาออกจากกัน

3. พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภทให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ สำหรับการศึกษาระดับในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยี และศูนย์การศึกษาและนันทนาการ เป็นต้น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและมีคุณภาพ จึงกำหนดแนวทางการปฏิรูป (กระทรวงศึกษาธิการ. 2552 : 25) ดังนี้

3.1 รมรณรงค์ให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่านเป็นวาระแห่งชาติ และส่งเสริมให้มีการผลิตสื่อที่มีคุณภาพและราคาเหมาะสม

3.2 พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้อต่อการศึกษาศึกษาและเรียนรู้

3.3 พัฒนาห้องสมุดชุมชน ให้กระจายอย่างทั่วถึงในลักษณะห้องสมุดมีชีวิต

3.4 พัฒนาแหล่งเรียนในรูปแบบอื่น ๆ ที่หลากหลายมีคุณภาพ และกระจายอย่างทั่วถึง เช่น ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์ เพื่อเปิดโอกาสการศึกษาและเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3.5 ส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น สังคม เพื่อเอื้อต่อการศึกษาศึกษาและการเรียนรู้ ระดมทรัพยากรบุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนชาวบ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิ ในชุมชน ท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้อื่นๆ ในชุมชน ท้องถิ่น

4. พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วน มีระบบการบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล มีความโปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ ตลอดจนมีการนำระบบและวิธีการบริหารจัดการแนวใหม่มาใช้ ควบคู่กับการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีการบริหารจัดการการเงินและงบประมาณที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนเลือกรับบริการ มีแนวทางการปฏิรูป (กระทรวงศึกษาธิการ. 2552 : 25 - 28) ดังนี้

4.1 กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาให้สถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา โดย

4.1.1 ให้มีกลไกขับเคลื่อนการกระจายอำนาจสู่เขตพื้นที่ และสถานศึกษา อย่างเป็นระบบตามศักยภาพความพร้อม

4.1.2 ให้มีการกระจายอำนาจตามศักยภาพความพร้อม โดยมีแผนการขับเคลื่อนการกระจายอำนาจแบบขั้นบันได ตามศักยภาพความพร้อม รวมทั้งมีแผนส่งเสริมเขตพื้นที่ และสถานศึกษาให้มีความพร้อม โดยมีเกณฑ์การประเมินเพื่อจัดกลุ่มตามศักยภาพความพร้อม

4.1.3 สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมการบริหารเชิงคุณภาพ และสนับสนุนสถานศึกษาที่มีความพร้อมให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างอิสระ คล่องตัว เป็นสถานศึกษานิติบุคคลเต็มรูปแบบ และในระดับอุดมศึกษาให้พัฒนาสู่การเป็นสถาบันของรัฐในกำกับ

4.1.4 พัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยให้มีแผนพัฒนาภาวะผู้นำตามช่องทางปกติ และกลไกสนับสนุนส่งเสริมด้วยช่องทางพิเศษ มีการกำหนดคุณสมบัติ การเข้าสู่ตำแหน่ง เส้นทางการก้าวหน้า และระบบการจูงใจ

4.1.5 ปรับและพัฒนาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารูปแบบใหม่ที่เน้นยุทธศาสตร์เชิงวิชาการ โดยลดภาระงานเชิงธุรการและสั่งการ แต่เน้นการให้คำปรึกษา ส่งเสริมสนับสนุนสถานศึกษาในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น สร้างกลไกป้องกันการดำเนินการเข้าสู่ตำแหน่งโดยไม่ชอบธรรม

4.1.6 ส่งเสริมการบริหารจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทโดยยึดพื้นที่เป็นฐาน ทั้งระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัด พื้นที่พิเศษ เช่น จังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้มีคณะกรรมการการศึกษาจังหวัด เพื่อประสานและบูรณาการการพัฒนาการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทให้เกื้อกูลกัน

4.2 พัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาลให้มีความโปร่งใส เป็นธรรม และมีระบบการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ

4.2.1 ทบทวนระบบบริหารโดยองค์คณะบุคคลในทุกระดับ ทุกประเภท การศึกษา ทั้งวิธีการได้มาของผู้บริหารและคณะกรรมการต่าง ๆ องค์ประกอบ และอำนาจหน้าที่ ให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

4.2.2 ปรับระบบบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู ให้สามารถบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล และสามารถส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาครูและวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงที่มีคุณค่าเป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม สร้างกลไกการเข้าสู่ตำแหน่งโดยยึดหลักธรรมาภิบาล

4.2.3 เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งในการบริหารจัดการโดยองค์คณะบุคคล ในระดับ ในประเภทต่าง ๆ ทั้งกรรมการสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา และอื่นๆ ให้มีบทบาทในการบริหารจัดการศึกษามากขึ้น ตามหลักธรรมาภิบาล มีความรับผิดชอบโปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการศึกษา

4.3 พัฒนาการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคนตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ผู้บกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา และชนต่างวัฒนธรรม กำลังแรงงาน และผู้สูงอายุมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีแนวทางปฏิรูปดังนี้

4.3.1 พัฒนาระบบการศึกษาและเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นหลากหลาย เข้าถึงง่าย มีระบบเทียบโอนความรู้และประสบการณ์เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยมีโอกาสเข้าถึง การศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต กำลังแรงงานและผู้สูงอายุ มีโอกาสศึกษาและเรียนรู้ เพิ่มเติมตามความต้องการ

4.3.2 จัดให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยมีเป้าหมายไม่ต่ำกว่า 15 ปี ในสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรม โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนผู้ด้อยโอกาส ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้อยู่ในสถานะยากลำบาก ผู้บกพร่องทางร่างกายและสติปัญญา ชนต่างวัฒนธรรม และระหว่างหญิงและชาย

4.3.3 ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริม การเรียนรู้ตลอดชีวิต และสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

4.3.4 ส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาส เช่น โรงเรียนศึกษา สงเคราะห์ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน รวมทั้งการศึกษาของ คณะสงฆ์ เพื่อให้เด็กด้อยโอกาส รวมทั้งพระและสามเณรได้รับการศึกษามากขึ้น

4.3.5 ส่งเสริมการจัดวิทยาลัยชุมชน เพื่อให้สามารถเป็นกลไกสนับสนุน การพัฒนา เสริมสร้างความเข้มแข็ง และตอบสนองความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น

4.3.6 พัฒนาระบบการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ให้เชื่อมโยง กับการเรียนการสอน และพัฒนาผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4.3.7 ปรับระบบการวัดและประเมินผลผู้เรียน การจัดการกระบวนการเรียนรู้ และระบบการรับศึกษาต่อ ให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาทางเลือก และระบบการศึกษาที่ยืดหยุ่น หลากหลายโดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.4 พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคเอกชนและทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา และสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้ให้มากขึ้น เพื่อให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษามากขึ้น มีแนวทางปฏิรูป (กระทรวงศึกษาธิการ. 2552 : 26) ดังนี้

4.4.1 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ในการจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษา

1) สนับสนุน และมีมาตรการจูงใจทั้งด้านภาษีและสิทธิประโยชน์ ต่างๆ เพื่อให้เอกชนเข้ามาร่วมจัดการศึกษา และสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้ในทุกระดับ

ทุกประเภทให้มากขึ้นควบคู่กับการสนับสนุนด้านวิชาการ การพัฒนาครู ณาจารย์ และบุคลากร การอุดหนุนค่าใช้จ่ายรายหัวที่เป็นธรรม เพื่อให้มีคุณภาพมาตรฐานและเป็นการประกันความเป็นธรรมให้แก่ผู้เรียน รวมถึงการกำหนดแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกับรัฐ

2) ลดบทบาทของรัฐในการจัดการศึกษาเป็นหลัก มาเป็นผู้กำกับ นโยบาย แผน มาตรฐานการศึกษา นิเทศ และติดตาม ประเมินผลการบริหารจัดการศึกษา รวมทั้ง การพัฒนาต้นแบบที่ดี และส่งเสริมสนับสนุน ยกย่อง และขยายผล เพื่อให้การจัดการศึกษา และเรียนรู้มีคุณภาพมาตรฐานและสอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐ

3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย และวางแผนพัฒนาการศึกษา ทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น

4) สนับสนุนการศึกษาทางเลือก และการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ โดยบุคคล ครอบครั้ว สถานประกอบการ องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน ตามความต้องการที่แตกต่างหลากหลาย โดยให้มีคณะกรรมการระดับชาติเพื่อขับเคลื่อน เิงนโยบายและการปฏิบัติ

5) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาเอกชนและการศึกษาทางเลือก

6) ส่งเสริมสนับสนุนสถาบันครอบครัว (พ่อแม่ ผู้ปกครอง) สถาบัน ศาสนา และสถาบันการศึกษา ร่วมพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียนมากขึ้นในรูปแบบหลากหลาย โดยปรับปรุงกลไกรองรับ การบริหารจัดการของสถานศึกษาให้ยืดหยุ่นและมีความคล่องตัว

7) ส่งเสริมการจัดการศึกษาและเรียนรู้ ของสถาบันศาสนาและ สถาบันทางสังคมทั้งที่เป็นการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา ร่วมจัดการศึกษาและการเรียนรู้ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียนในรูปแบบที่หลากหลาย

8) พัฒนาระบบการวัดและประเมินผล การรับเข้าศึกษาต่อ การจัด หลักสูตร การเรียนการสอนให้เอื้อต่อการศึกษาทางเลือก และการศึกษานอกระบบ โดยยึดผู้เรียน เป็นสำคัญ

9) ส่งเสริมสนับสนุนสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและ สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สภาหอการค้าไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสถาบันสังคมอื่น ร่วมจัดการศึกษาและการเรียนรู้ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์แก่ผู้เรียนมากขึ้นในรูปแบบที่หลากหลาย

4.4.2 ส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เข้าร่วมจัดและสนับสนุนการจัดการศึกษามากขึ้น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมจัดการศึกษาและสนับสนุนการศึกษา ตามความเหมาะสมและความต้องการของท้องถิ่นในทุกระดับ / ประเภท การศึกษามากขึ้น โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับมาตรฐานและระบบการศึกษาของชาติ จึงกำหนดแนวทางปฏิรูป ดังนี้

- 1) ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้น ทั้งในการจัดการศึกษาและเรียนรู้ และการสนับสนุนการศึกษาและเรียนรู้ตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญา ทรัพยากร วัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเข้มแข็งของชุมชน
- 2) เตรียมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งพัฒนาสมรรถนะผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นมืออาชีพ โดยกระทรวงศึกษาธิการเป็นแกนกลางในการสนับสนุนด้านวิชาการ และกำกับดูแลด้านคุณภาพ มาตรฐานทางวิชาการ
- 3) จัดทำแผนบูรณาการเพื่อใช้เป็นแผนแม่บทในการบริหารจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำแผนที่ตั้งสถานศึกษา และกำหนดเป้าหมายผู้เรียนแต่ละระดับสังกัดในพื้นที่
- 4) ให้มีคณะกรรมการพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับพื้นที่ เพื่อกำหนดนโยบาย แผนและทิศทางการพัฒนาการศึกษา และคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 5) พัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการการศึกษาของท้องถิ่น ให้เอื้อต่อการสนับสนุนการจัดการศึกษา และความเป็นอิสระในการบริหารจัดการของสถานศึกษา และท้องถิ่นจัดกลุ่มสถานศึกษาตามความพร้อม
- 6) พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือด้านการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถาบันอุดมศึกษา สถาบัน หน่วยงานอื่นในพื้นที่ รวมทั้งสนับสนุน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สร้างภาคเครือข่ายด้วยตนเอง

4.5 พัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดย

4.5.1 ปรับปรุงการบริหารจัดการการเงินและงบประมาณ โดยเน้นอุปสงค์ หรือผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนเลือกรับบริการ

4.5.2 วางแผนเป็นขั้นตอนและจัดระบบบริหารจัดการเพื่อรองรับการยุบ เลิก หรือควมรวมสถานศึกษาขนาดเล็ก เพื่อให้การใช้ทรัพยากรการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

และสอดคล้องกับอัตราการขยายตัวของประชากรที่มีแนวโน้มลดลง โดยมีมาตรการช่วยเหลือ เพื่อไม่ให้ผู้เรียนและครูได้รับผลกระทบ

4.5.3 จัดสรรงบประมาณ โดยคำนึงถึงความต้องการและความจำเป็นที่แตกต่างกันแต่ละพื้นที่ โดยแยกงบประมาณเพื่อพัฒนาคุณภาพ และส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการ หรือเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาตามความจำเป็นแต่ละพื้นที่ งบประมาณค่าใช้จ่ายรายหัว สำหรับผู้เรียนกลุ่มพิเศษ เช่น ผู้พิการ ผู้มีความสามารถพิเศษ ผู้ด้อยโอกาสจากงบประมาณปกติ

4.5.4 พัฒนาระบบการจัดสรรงบประมาณระหว่างรัฐบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้การใช้งบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาและเรียนรู้มากขึ้น

4.5.5 พัฒนาระบบการจัดสรรทุนการศึกษาทั้งหมดให้เปล่าและทุนกู้ยืม เพื่อเป็นกลไกเพิ่มโอกาสทางการศึกษา การผลิตและพัฒนากำลังคนตามความต้องการของประเทศ

4.5.6 ส่งเสริมการระดมทรัพยากรและการลงทุน เพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลายจากทุกภาคส่วน โดยปรับกลไกของรัฐให้เอื้อและรองรับ

4.5.7 พัฒนาระบบการติดตามประเมินผล ประสิทธิภาพและประสิทธิผลการใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษา

สรุปได้ว่า แนวทางการปฏิรูปการศึกษา โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพิ่มโอกาสให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย โดยพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ ผลិតครู คณาจารย์ที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานเหมาะสมกับวิชาชีพ พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ รวมทั้งกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารงาน

หลักสูตรการเรียนการสอน

1. ความหมายของหลักสูตร

นักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้

ชูศรี สุวรรณ โขติ (2544 : 41) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ ทุกชนิดที่ครูสร้างสรรค์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้พัฒนาตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุขและความเจริญงอกงาม

ลำลี รักสุทธิ (2544 : 10) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์หรือกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน อันจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านความรู้ ความคิด เจตคติ และการปฏิบัติในทิศทางที่พึงประสงค์

นิคม ชมพูลง (2545 : 42) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง โครงการศึกษาที่จัดขึ้น โดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นผู้มีความรู้ คุณธรรม จริยธรรม มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง และมีทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตตามสภาพของสังคมในขณะนั้น

สุธา พงศ์ถาวรภิญโญ (2546 : 10) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง รายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเกณฑ์ที่คาดหวัง และยังหมายรวมถึงกระบวนการที่กำหนดไว้ในแผนการเรียน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และมวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากโปรแกรมการศึกษาต่าง ๆ ตามช่วงระยะเวลาที่จัดเตรียมไว้ สำหรับกิจกรรมหนึ่ง ๆ ตามที่สถานศึกษากำหนด

บ็อบบิท (Bobbitt. 1918 : 42) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง รายการของสิ่งต่าง ๆ ที่เด็กหรือเยาวชน ต้องทำและมีประสบการณ์ โดยการพัฒนาความสามารถ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่ได้

กู๊ด (Good. 1973 : 157) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง กลุ่มรายวิชาที่จัดไว้อย่างมีระบบหรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการจบการศึกษา หรือเพื่อรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาหลักต่าง ๆ เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรพลศึกษา

โอลิวา (Oliva. 1992 : 5-6) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ชุดวิชา เนื้อหา โปรแกรมการเรียนชุดสิ่งของที่ใช้ในการเรียนการสอน ลำดับกระบวนการวิชา จุดประสงค์ที่นำไปปฏิบัติ กระบวนการศึกษาที่ศึกษาทุกสิ่งๆ ที่ดำเนินการในโรงเรียน รวมทั้งกิจกรรมนอกห้องเรียน การแนะนำการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

สรุปได้ว่าหลักสูตร หมายถึง รายวิชา แผน เนื้อหาสาระที่กำหนด รวมทั้งมวลประสบการณ์หรือกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

2. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กระทรวงศึกษาธิการ (2544 : 1-4) กล่าวถึง ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ด้านต่าง ๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของทุกประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของชาติ ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศเพื่อสร้างคนไทยให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพพร้อมที่จะแข่งขันและร่วมมืออย่างสร้างสรรค์ในเวทีโลก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้บุคคล มีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ

โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้การศึกษายเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมแห่งการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

3. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลังจากมีการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้มีการประกาศให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แทน โดยมีประเด็นเนื้อหา ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 1-7) ได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย และกรอบทิศทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีขีดความสามารถในการแข่งขันเวทีโลก พร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษาได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ได้มีการปรับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพื่อให้ท้องถิ่นและสถานศึกษา นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

3.1 วิสัยทัศน์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุล ทั้งร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาค้นคว้าประกอบอาชีพ และการศึกษตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

3.2 หลักการ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีหลักการที่สำคัญดังนี้

3.2.1 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

3.2.2 เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาส ได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ

3.2.3 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

3.2.4 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่น ทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้

3.2.5 เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3.2.6 เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และ ตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

3.3 จุดหมาย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนา ผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมาย เพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

3.3.1 มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง

3.3.2 มีความรู้อันเป็นสากลและมีความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3.3.3 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

3.3.4 มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่น ในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.3.5 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และ พัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกัน ในสังคมอย่างมีความสุข

3.4 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนา ผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ ที่กำหนดนั้น จะช่วยให้ผู้เรียน เกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

3.4.1 ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และทักษะของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผล และความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

3.4.2 ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3.4.3 ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสม บนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรมและข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม

3.4.4 ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

3.4.5 ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือกและใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้องเหมาะสม และมีคุณธรรม

3.5 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

สรุปได้ว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรแกนกลางของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการพัฒนาต่อเนืองมาจากหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งมีความชัดเจน ทั้งเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และกระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในระดับเขตพื้นที่

การศึกษาและสถานศึกษา โดยได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่ชัดเจนเพื่อใช้เป็นทิศทางในการจัดทำหลักสูตร นอกจากนี้ได้กำหนดโครงสร้างเวลาเรียนของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ในแต่ละชั้นปี ไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และเปิดโอกาสให้สถานศึกษาเพิ่มเติมเวลาเรียน ได้ตามความพร้อมและจุดเน้นของแต่ละโรงเรียน อีกทั้งได้ปรับกระบวนการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ เกณฑ์การจบการศึกษาแต่ละระดับ รวมทั้งเอกสารแสดงหลักฐานทางการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างมีประสิทธิภาพ

ยุทธศาสตร์

1. ความหมายของยุทธศาสตร์

นักวิชาการและนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ไว้ดังนี้
 ชงชัย สันติวงษ์ (2540 : 232) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง วิธีที่ชาญฉลาดของ
 นักบริหารในการที่จะช่วยให้การดำเนินการขององค์กรเกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพมาก

สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์ (2544 : 363) กล่าวว่ายุทธศาสตร์ หมายถึง เป็นเรื่องของการวาง
 ยุทธศาสตร์บัญชาการรบเพื่อนำกองทัพเข้าทำลายศัตรู โดยใช้สรรพกำลังตลอดจนความคิดให้เกิด
 ประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

เสาวนิตย์ ชัยมุสิก (2545 : 12-13) กล่าวถึง “ยุทธศาสตร์” เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า
 “กลยุทธ์” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษ คือ Strategy มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก 2 คำคือ “Stratos”
 แปลว่ากองทัพ และคำ “Agein” แปลว่า นำหน้า ทั้งสองคำให้ความหมายของการนำกองทัพหรือ
 การนำหน้าของทั้งองค์กร นักวางแผนบางคนให้ความหมายว่า “เป็นการนำทางให้องค์กรโดยรวม”
 แต่ในเชิงปฏิบัติคำว่า “ยุทธศาสตร์” จะให้ความหมายของแผนหรือวิธีการดำเนินงานของหน่วยงาน
 ที่ผู้บริหารระดับสูงคาดว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร

เฉลียว บุรีภักดี (2546 : 4) ได้อธิบายความหมายว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนการ
 อันชาญฉลาดสำหรับกระทำการอันหนึ่งอันใดให้บรรลุเป้าหมายที่มีความยากเป็นพิเศษ ไม่อาจ
 บรรลุได้โดยวิธีธรรมดาที่คนทั่วไปรู้อยู่แล้ว วิธีดังกล่าวต้องประกอบขึ้นจากหลักวิชาการย่อย ๆ
 หรือ“ศาสตร์” อีกข้อหนึ่งเพราะสามารถนำไปตรวจสอบโดยกระบวนการวิทยาศาสตร์ เพื่อยืนยันว่า
 เป็นแผนการที่ใช้ปฏิบัติเพื่อการบรรลุเป้าหมายได้จริงและจะได้ผลอย่างคุ้มค่า และคุ้มทุน

เซอร์โต และปีเตอร์ (Certo and Peter : 1991 ; อ้างถึงใน วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์
 และคนอื่น ๆ. 2546 : 17) ได้ให้คำนิยามว่ากลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ เป็นวิธีการดำเนินงานที่มั่นใจได้ว่า
 จะนำไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้

สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนงาน แผนการดำเนินงาน แผนการปฏิบัติการ ที่จะนำไปสู่การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ อย่างมีประสิทธิภาพและให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องของยุทธศาสตร์

มีนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ดังนี้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ (2539 : 180) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ไว้ว่า ยุทธศาสตร์ที่ดีเป็นสิ่งจำเป็น ถ้ายุทธศาสตร์สามารถบรรลุเป้าหมายขององค์การ ยุทธศาสตร์ปฏิบัติการ โดยใช้หน้าที่การจัดการ 4 ประการคือ

2.1 หน้าที่การวางแผน จะเกี่ยวข้องกับประสมประสานการประสานกิจกรรม เพื่อให้มั่นใจว่าการปฏิบัติการเป็นไปตามทิศทางที่เหมาะสมและอยู่ในกำหนดการ

2.2 หน้าที่การจัดการองค์การ จะเกี่ยวข้องกับการกำหนดงานและการกำหนดความรับผิดชอบสำหรับแต่ละบุคคลและกลุ่ม

2.3 หน้าที่การชักนำ จะช่วยให้ผู้นำในการจัดการองค์การ การติดต่อสื่อสารยุทธศาสตร์ และจูงใจบุคลากร

2.4 หน้าที่ควบคุม จะเกี่ยวข้องกับการพยากรณ์การควบคุมและติดตามผลลัพธ์ ผู้บริหารใช้การควบคุมยุทธศาสตร์เพื่อติดตามกระบวนการยุทธศาสตร์ เพื่อประเมินสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องและปรับตัวตามความต้องการ

ซูชีพ พุทฺธประเสริฐ (2542 : 179-180) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ไว้ว่า มีจุดเน้นที่ชัดเจน ไม่กว้างขวางจนเกินไป การกำหนดยุทธศาสตร์จึงต้องช่วยให้ผู้บริหารระดับสูงปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจน มีกลไกที่จะประสานให้เกิดความร่วมมือ ประสานการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่ประสิทธิภาพของการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ ต้องทันสมัยกับการเปลี่ยนแปลง หรือสภาพแวดล้อม ต้องทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกและสภาพสังคมด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 53) ได้ถึงการประกันคุณภาพจะเป็นสิ่งที่อยู่ในกระบวนการบริหารและกระบวนการทำงาน ตามปกติก็ตาม แต่ในภาพปัจจุบันยังมีสถานศึกษาอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่ได้ทำ จึง จำเป็นที่จะต้องพัฒนาระบบดังกล่าวให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เสมือนกันเป็นการปฏิรูปกระบวนการทำงานของบุคลากรในสถานศึกษา โดยจะต้องมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ

จากแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ สรุปได้ว่า การมียุทธศาสตร์ที่ดี สามารถทำให้เป้าหมายของการดำเนินการ จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่าง มีประสิทธิภาพ

3. กระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์

นักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ไว้ดังนี้

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ (2539 : 155-170) กล่าวว่า กระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์เป็นกระบวนการต่อเนื่องของการกำหนดและการปฏิบัติตามแผนซึ่งช่วยให้องค์กรบรรลุภารกิจ และเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ กระบวนการจะกำหนดโครงสร้างเพื่อสิ่งแวดล้อมขององค์กร การพัฒนาและการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนของสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

3.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ เป็นการตรวจสอบภารกิจและเป้าหมาย แล้วประเมินสิ่งแวดล้อมภายในและภายนอก เพื่อกำหนดส่วนประกอบซึ่งมีอิทธิพลต่อการทำงาน เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ SWOT (SWOT analysis) หมายถึง วิธีการซึ่งช่วยผู้บริหารในการกำหนดจุดแข็งขององค์กร

3.2 การกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์กร ต้องพิจารณาถึงภารกิจขององค์กร และผลลัพธ์จากการวิเคราะห์สถานการณ์

3.3 การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ เป็นการปฏิบัติ ผู้บริหารจะต้องสร้างการประสานงานภายใต้ยุทธศาสตร์ โดยการประยุกต์ใช้ 4 หน้าที่ในกระบวนการจัดการ คือ การวางแผน การจัดการองค์กร การชักนำ และการควบคุม

3.4 การรักษาการควบคุมยุทธศาสตร์ เป็นขั้นสุดท้าย การควบคุมยุทธศาสตร์สำหรับแต่ละหน่วยงานจะเกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากรที่แตกต่างกัน และใช้ยุทธศาสตร์เฉพาะอย่าง

ธงชัย สันติวงษ์ (2539 : 190) กล่าวว่ากระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์มี 6 ขั้นตอนดังนี้

3.1 การพิจารณาค้นหาโอกาส และข้อจำกัดที่มีต่อองค์กร ซึ่งรวมถึงประมาณหรือคาดการณ์การเสี่ยงภัยต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากโอกาส และข้อเสียหายต่างๆที่จะมีขึ้น

3.2 การประเมินทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้ทราบถึงจุดแข็ง และจุดอ่อนขององค์กร

3.3 การพัฒนาทางเลือกยุทธศาสตร์ คือ การจับคู่โอกาส และความสามารถเอามาใช้ประโยชน์เป็นยุทธศาสตร์ โดยพิจารณาให้อยู่ ณ ระดับของการเสี่ยงเท่าที่ยอมรับได้

3.4 การกำหนดยุทธศาสตร์หลัก

3.5 การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ โดยการจัดทำแผนงานต่างๆ ขึ้นมาเพื่อปฏิบัติงานให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์

3.6 การประเมินยุทธศาสตร์เพื่อให้เห็นจุดอ่อนที่ต้องทบทวนและปรับยุทธศาสตร์

ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2540 : 81-102) กล่าวว่า กระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ จะประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การให้คำจำกัดความองค์กร โดยการกำหนดภารกิจ วิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ประชญา ค่านิยม และเป้าหมายขององค์กรสำหรับการตอบสนองความต้องการของสังคม

3.2 การประเมินโอกาส และการคุกคามจากสิ่งแวดล้อมภายนอกที่อาจมีผลต่อการปรับปรุงคุณค่าสำหรับสังคม

3.3 การประเมินจุดแข็ง และจุดด้อยขององค์กร

3.4 การให้คำจำกัดความประเด็นปัญหาหลัก และประเด็นทางยุทธศาสตร์

3.5 การระบุยุทธศาสตร์ทางเลือกหลายๆทางเลือก โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ระยะยาวและยุทธศาสตร์หลักของแต่ละทางเลือกขึ้นมา

3.6 การคัดเลือกยุทธศาสตร์ ที่จะนำมาปฏิบัติจริง

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ การปฏิบัติตามขั้นตอนจะส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนการดำเนินการที่ตั้งไว้ และสามารถควบคุมการปฏิบัติงานให้เกิดผลดีกับองค์กร

4. ยุทธศาสตร์ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนของสถานศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 : 13-18) ได้ให้ข้อเสนอยุทธศาสตร์ การปฏิรูปการศึกษา ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนของสถานศึกษา มีสาระสำคัญดังนี้

4.1 เหตุผลและความจำเป็น

4.1.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีความสำคัญยิ่ง เพราะจะส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนโดยตรง ประมาณกว่า 10 ล้านคน การประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของกระทรวงศึกษาธิการ มีความมุ่งหวังที่จะสร้างกลยุทธ์ใหม่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สนองความต้องการของบุคคล และสังคมไทย และมีศักยภาพแข่งขันได้ในสังคมโลก ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

4.1.2 การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นที่การบูรณาการเนื้อหาหลักสูตร เพื่อให้เด็กฝึกทักษะชีวิต ทักษะการคิด การทำกิจกรรมสร้างลักษณะนิสัย และการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จะไม่มีผลในทางปฏิบัติ หากระบบการรับบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษายังไม่เปลี่ยนแปลง

4.2 สภาพปัจจุบันและปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และประกาศใช้เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 ให้โรงเรียนทั่วประเทศใช้จริงในปีการศึกษา 2546

โดยเริ่มในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และจะใช้ครบทุกชั้นในปีการศึกษา 2548

หลังจากประกาศใช้หลักสูตรแล้ว ได้มีการนำร่องการใช้หลักสูตรในโรงเรียนนำร่อง และโรงเรียนเครือข่าย จำนวน 2,182 โรงเรียน ที่กระจายอยู่ทุกอำเภอทั่วประเทศ ทั้งระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ในปีการศึกษา 2545 เริ่มในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1, ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยมีกรมวิชาการ กรมต้นสังกัดศึกษานิเทศก์ และบุคลากรในสถาบันให้ความช่วยเหลือดูแล ทั้งในด้านวิชาการและงบประมาณ เพื่อให้บุคลากรในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายมีความสามารถในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร และมุ่งหวังให้โรงเรียนดังกล่าวเป็นตัวอย่างของการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นต้นแบบ และแหล่งความรู้แก่โรงเรียนทั่วประเทศที่จะใช้หลักสูตรในปีการศึกษา 2546

อย่างไรก็ตาม พบว่ามีปัญหาในทางปฏิบัติโดยมีเสียงสะท้อนจากนักเรียน ครู และผู้บริหาร ว่าเนื้อหาที่จะต้องเรียนตามหลักสูตรนั้นมีมากเกินไป สภาพดังกล่าวทำให้นักเรียนไม่มีโอกาสฝึกทักษะชีวิต ฝึกทักษะกระบวนการคิด ไม่ได้ทำกิจกรรมฝึกทักษะนิสัยการทำงานกลุ่ม การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความเครียด กอดตัน เนื่องจากไร้ทางเลือกที่เหมาะสม

ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสรุปดังนี้

1) ความเข้าใจที่แตกต่างกัน และขาดความพร้อมในการนำหลักสูตรไปใช้

ภายใต้เงื่อนไข กรอบเวลาของการนำหลักสูตรไปใช้ ยังไม่สามารถสื่อสารให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา เข้าใจได้ตรงกันในเรื่องหลักสูตรแกนกลาง หลักสูตรสถานศึกษา อีกทั้งศักยภาพของโรงเรียนในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาแตกต่างกัน จึงเกิดการลอกเลียนแบบโดยมิได้ปรับให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชน ทำให้การจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

นอกจากนี้ยังมีความไม่เข้าใจในวิธีการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและการบูรณาการเนื้อหา 8 กลุ่มสาระเพื่อให้ได้ผลตามมาตรฐานการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ และเพื่อให้ได้ผลตามมาตรฐานการเรียนรู้ 76 มาตรฐาน

2) การพัฒนาครูประจำการในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การประเมินผล ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน แยกกันให้การอบรมทีละส่วน ไม่เป็นองค์รวม โดยมีวิทยากรต่างหน่วยงาน อีกทั้งรูปแบบการอบรมเน้นการบรรยายทางทฤษฎีมากกว่า

การฝึกปฏิบัติ วิทยากร ขาดประสบการณ์ตรงในการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียน การสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ทำให้การฝึกอบรมครูไม่ได้ผลเท่าที่ควร

นอกจากนี้ หลังจากที่ได้มีการอบรมไปแล้วไม่มีการติดตามผล และการนิเทศ เพื่อให้คำปรึกษา แนะนำเมื่อครูมีปัญหา

อีกทั้งภาระงานของครูที่นอกเหนือจากงานสอนมีมาก ทำให้ครูไม่มีเวลา ที่จะพัฒนาตนเอง และไม่มีเวลาศึกษาผังมโนทัศน์ที่กระทรวงศึกษาธิการจัดส่งไปให้ เพื่อแปลงสู่ การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) การปฏิรูปในโรงเรียน นอกจากครูและนักเรียนจะเกิดความสับสนแล้ว ผู้บริหาร โรงเรียนยังต้องปรับเปลี่ยนวิธีการบริหาร จัดระบบการปฏิบัติงานภายใน โรงเรียนเพื่อ การประเมินภายใน และพร้อมรับการประเมินภายนอก ซึ่งส่วนนี้ยังไม่เกิดขึ้นเนื่องจากเหตุผล ที่กล่าวข้างต้น คือผู้บริหาร ไม่มีเวลาศึกษางานให้กระจ่างชัดเพื่อวางแผนการดำเนินงานในภาพรวม การทำงานซ้ำซ้อน ทำให้งานมากขึ้น โดยไม่เหตุ ส่งผลให้ครูต้องมิงงานอื่น ๆ นอกเหนือจากงานสอน เพิ่มขึ้น

4) โครงสร้างหลักสูตร จากหลักสูตรเดิมที่เรียนเป็นรายกลุ่มประสบการณ์ กลุ่มวิชาบังคับแกน บังคับเลือก และเลือกเสรี ซึ่งก็เรียนมากอยู่แล้ว เมื่อต้องมาเรียนถึง 8 กลุ่มสาระ การเรียนรู้ มีมาตรฐานกำกับอีก 76 มาตรฐาน ครูจำเป็นต้องเพิ่มเนื้อหา ทำให้นักเรียนต้องเรียนหนัก เวลาในการทำกิจกรรมมีน้อยลง สภาพดังกล่าวทำให้ครูไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่เอื้อต่อ การจัดการกิจกรรมฝึกทักษะนิสัย การทำงานกลุ่ม และการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

5) ระบบการรับบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา มีอิทธิพลต่อการจัด การเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นอย่างมาก ทำให้นักเรียนต้องเรียนกวดวิชา เพื่อเตรียมตัวสอบเข้าศึกษาต่อในระดับดังกล่าว ทำให้การเรียนการสอนในระดับพื้นฐานไม่ได้ผล

6) ระดับสถานศึกษา จะต้องปรับเปลี่ยนระบบการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียน เป็นฐาน (School - based Management) และจัดระบบการประกันคุณภาพภายในเพื่อพร้อมรับ การประเมินคุณภาพภายนอก ในระหว่างช่วงเปลี่ยนผ่านนี้ สถานศึกษาต้องเตรียมการหลายเรื่อง ในเวลาเดียวกัน เนื่องจากไม่สามารถบูรณาการภาระงานดังกล่าวข้างต้น ให้เป็นการบริการจัดการ แบบองค์รวม ได้ทำให้ครู ผู้บริหาร มีภาระงานที่เพิ่มขึ้น

4. ยุทธศาสตร์ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เพื่อให้มีการนำเสนอหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการสอนเป็นกลไกสำคัญ ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ผู้วิจัยได้ศึกษายุทธศาสตร์ด้านหลักสูตร การเรียนการสอนของ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้

4.1 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความพร้อมและความเข้าใจให้แก่ครูและผู้บริหาร

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 : 15) ได้กล่าวถึง การสร้างความพร้อมและความเข้าใจให้แก่ครูและผู้บริหารมีมาตรการดังนี้

4.1.1 เร่งสร้างความพร้อมความเข้าใจให้แก่ครูและผู้บริหาร ในด้านหลักสูตร เนื้อหาสาระ ให้มีศักยภาพในการจัดการเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และสามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้ โดยให้เขตพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ

4.1.2 ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยให้ครูต้นแบบ ครูแห่งชาติ ครูแกนนำ หรือสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จ ในการจัดทำหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และ/หรือร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา โดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ตามกลุ่มวิชา หรือตามกลุ่มสนใจ และรัฐให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ เช่น ให้อุปกรณ์อบรมครู เป็นต้น

นอกจากนี้นักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึง การสร้างความพร้อมและความเข้าใจให้แก่ครูและผู้บริหารเพื่อให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ด้านหลักสูตร ในการจัดการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังที่ผู้วิจัยได้ศึกษาดังนี้

สุวิทย์ มูลคำ (2542 : 14) ได้เสนอบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางว่า ผู้บริหารโรงเรียนต้องจัดระบบประกันคุณภาพ การเรียนรู้ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับกิจกรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเอง และใช้เวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มที่ เต็มเวลา สร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ขึ้นภายในโรงเรียน จัดทำ จัดหาสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้อย่างเต็มที่ และให้เพียงพอ ติดตามผลความก้าวหน้าในการจัดการเรียนรู้ตลอดเวลา และติดต่อสร้างความเข้าใจกับผู้ปกครองในแนวทางการจัดการเรียนรู้

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 7) กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้จะต้องมีกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร ภารกิจแรก คือ การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษามีกระบวนการในการดำเนินการดังนี้การสร้างควมตระหนักให้แก่บุคลากร ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการสถานศึกษาผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน นักเรียน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความสำคัญ ความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการของสถานศึกษาซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการการบริหารหลักสูตร และงานวิชาการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 และคณะกรรมการอื่น ๆ ตามความจำเป็น การจัดทำระบบสารสนเทศ

ของสถานศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้กับผู้ปกครอง นักเรียน หน่วยงาน องค์กรในชุมชนทุกฝ่ายได้รับทราบและขอความร่วมมือ

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2551 : 45) กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพครู ว่าต้องปฏิบัติงานตามมาตรฐานการปฏิบัติงาน ดังต่อไปนี้

- 4.1.1 ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ
- 4.1.2 ตัดสินใจปฏิบัติการต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน
- 4.1.3 มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ
- 4.1.4 พัฒนาแผนการสอนให้สามารถปฏิบัติให้เกิดผลจริง
- 4.1.5 พัฒนาสื่อการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ
- 4.1.6 จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผลถาวรที่เกิดแก่ผู้เรียน
- 4.1.7 รายงานผลการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างมีระบบ
- 4.1.8 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน
- 4.1.9 ร่วมมือกับผู้อื่นในสถานศึกษาอย่างสร้างสรรค์
- 4.1.10 ร่วมมือกับผู้อื่นในชุมชนอย่างสร้างสรรค์
- 4.1.11 แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา
- 4.1.12 สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ทุกสถานการณ์

สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างความพร้อมและความเข้าใจให้แก่ครูและผู้บริหารมีมาตรการการสร้างความพร้อมความเข้าใจให้แก่ครูและผู้บริหาร โดยการส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในด้านหลักสูตรเนื้อหาสาระ ให้มีศักยภาพในการจัดการเรียนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และสามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาได้ ร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษา หน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้เขตพื้นที่เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ

4.2 ยุทธศาสตร์ที่ 2 การทบทวนโครงสร้าง ของสาระหลักสูตร และมาตรฐานการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 : 16) ได้กล่าวถึง ทบทวนโครงสร้าง สาระของหลักสูตร และมาตรฐานการเรียนรู้ มีมาตรการดังนี้

4.2.1 ทบทวนเนื้อหา 8 กลุ่มสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ 76 มาตรฐาน เพื่อปรับให้สอดคล้องกับวัย และวุฒิภาวะของเด็ก ลดความซ้ำซ้อนในเนื้อหาระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ และปรับมาตรฐานการเรียนรู้ให้สามารถปฏิบัติได้ เพื่อให้มีเวลาจัดกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอน

4.2.2 มีแนวทางการบูรณาการการศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญา
 อย่างเป็นรูปธรรม จนสามารถนำไปสู่กิจกรรมภาคปฏิบัติ ตลอดจนการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ และ
 โครงการต่าง ๆ

ทั้งนี้ โครงสร้าง สาระของหลักสูตรและมาตรฐานการเรียนรู้ที่ให้บทวน
 เป็นโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามที่กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 4 -5) ได้กล่าวถึง
 รายละเอียดของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไว้ ดังนี้

4.2.1 ระดับช่วงชั้น กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของ
 ผู้เรียน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

4.2.2 สาระการเรียนรู้

กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะ
 หรือกระบวนการการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม
 ดังนี้

- 1) ภาษาไทย
- 2) คณิตศาสตร์
- 3) วิทยาศาสตร์
- 4) สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- 5) สุขศึกษาและพลศึกษา
- 6) ศิลปะ
- 7) การงานอาชีพและเทคโนโลยี
- 8) ภาษาต่างประเทศ

สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้
 โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรกประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา
 ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอน
 เพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วย
 สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระ
 การเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงาน
 อย่างสร้างสรรค์ เรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐาน

การเรียนรู้ไว้ในสาระการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะ กลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษา กลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษ ทุกช่วงชั้น ส่วนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะ ส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนนั้น สถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ให้สอดคล้อง และสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

นอกจากนั้น โครงสร้างหลักสูตร สาระการเรียนรู้ ยังประกอบด้วย กิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 6) ได้กล่าวถึง ดังนี้

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเอง ตามความถนัด และความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของ ความเป็นมนุษย์ ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่ง ที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติ ให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำ ประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) กิจกรรมแนะแนว เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อ และการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

2) กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง อย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาดและผู้นำเพื่อประโยชน์ เป็นต้น

4.2.3 มาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระ การเรียนรู้ 8 กลุ่ม ที่เป็นข้อกำหนดคุณภาพผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ ซึ่งกำหนดเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียน เรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2) มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้เมื่อผู้เรียน เรียนจบในแต่ละช่วงชั้นคือชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐาน การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐาน การเรียนรู้ที่เข้มข้นขึ้นตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

4.4.4 เวลาเรียน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 - 1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4 - 5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 - 1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4 - 5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000 - 1,200 ชั่วโมงโดยเฉลี่ยวันละ 5 - 6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมงโดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

ทั้งนี้สถานศึกษาอาจจัดเวลาเรียนและกลุ่มสาระต่าง ๆ ได้ตามสภาพ กลุ่มเป้าหมาย สำหรับการศึกษานอกระบบ สามารถจัดเวลาเรียนและช่วงชั้นได้ตามระดับการศึกษา

สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ที่ 2 การทบทวน โครงสร้างของสาระหลักสูตร และมาตรฐาน การเรียนรู้ จึงต้องทบทวนเนื้อหา 8 กลุ่มสาระ ประกอบด้วยกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ และมาตรฐานการเรียนรู้ 76 มาตรฐาน ประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น โดยตรวจสอบการปรับให้ สอดคล้องกับวัย และวุฒิภาวะของเด็ก ลดความซ้ำซ้อนในเนื้อหา ระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ และ ปรับมาตรฐานการเรียนรู้ให้สามารถปฏิบัติได้ เพื่อให้มีเวลาจัดกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอน มีแนวทางการบูรณาการการศึกษา ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาอย่างเป็นรูปธรรม จนสามารถ นำไปสู่กิจกรรมภาคปฏิบัติ ตลอดจนการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ และโครงการต่าง ๆ

4.3 ยุทธศาสตร์ที่ 3 การปรับระบบการรับบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ให้เกื้อกูลกับการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 : 17) มีมาตรการ ปรับระบบการรับบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ให้เกื้อกูลกับการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

4.3.1 ปรับระบบการคัดเลือกเข้าโดยลดวิธีการสอบให้น้อยลง หากจะมีการสอบให้จัดสอบเฉพาะเพื่อวัดความถนัดเท่านั้น และผู้เรียนที่ผ่านการคัดเลือกเข้าศึกษาแล้วสามารถเปลี่ยนคณะวิชาได้ง่ายหากพบว่าไม่ถนัด ไม่สามารถ หรือไม่เหมาะสมกับตนเองในภายหลัง

4.3.2 ให้มีวิธีการที่หลากหลายในการรับเข้า และเปิดโอกาสในการคัดเลือกให้มากกว่าปีละ 1 ครั้ง เพื่อสนองความต้องการของเด็กที่แตกต่างกัน และกระจายโอกาสตามพื้นที่

จากมาตรการดังกล่าว พบว่า การจัดการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กำหนดแนวทางการจัดการศึกษา ซึ่งครอบคลุมถึงการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปได้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546 : 15-20)

4.3.1 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนและพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

4.3.2 การจัดการศึกษาทั้งการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ต้องเน้น ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับตัวเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา กฎมปีญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้ และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทย อย่างถูกต้อง ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

4.3.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

5) ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรู้รอบตัว รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้

6) จัดการเรียนการสอนให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

4.3.4 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการแหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

4.3.5 ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนการร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่ไป ในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา และให้ใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

4.3.6 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพตลอดชีวิต เพื่อการศึกษาต่อ และให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

4.3.7 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องต้องมีลักษณะที่หลากหลายทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ ที่มุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

4.3.8 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดการเรียนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ

นอกจากนี้ยังระบุไว้ในการบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ที่ 3 การปรับระบบการรับบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ให้เกื้อกูลกับการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนและพัฒนาตนเองได้ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ศึกษาได้ทั้งการจัดการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ต้องเน้น ความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม โดยมีกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ นำมาประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผสมผสานสาระความรู้ต่าง ๆ โดยหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องมีลักษณะที่หลากหลายทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ ที่มุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับสูงต่อไปได้

4.4 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเชื่อมโยงเรื่องหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนกับการประกันภายใน และการจัดการภายในสถานศึกษาเพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547 : 18) กล่าวถึง การเชื่อมโยงเรื่องหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนกับการประกันภายใน และการจัดการภายในสถานศึกษาเพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอกมีมาตรการ ดังนี้

4.4.1 ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานส่วนกลาง นำข้อมูลจากการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) มาใช้เพื่อการปรับปรุงคุณภาพผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้ และการบริหารจัดการอย่างจริงจัง

4.4.2 เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษา ในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม (Whole School Approach)

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาจากมาตรการดังกล่าว มีผู้กล่าวถึงกระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการเชิงรุกที่เน้นการวางแผน และการเตรียมป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 33-38) ได้มีการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ว่างานวิชาการเป็นงานหลักหรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ที่มุ่งเน้นให้มีการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้กับสถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัวรวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วีระวัฒน์ อุทัยรัตน์ และเฉลิมชัย หาญกล้า (2546 : 49-55) กล่าวว่า การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาให้ประสบความสำเร็จต้องมีการดำเนินงานที่เป็นขั้นตอนชัดเจน ดังนี้

4.4.1 ขั้นตอนเตรียมการ

- 1) การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยการพัฒนาให้ความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่ดีต่อการประกันคุณภาพ
- 2) กำหนดผู้รับผิดชอบในการดำเนินการอย่างจริงจัง โดยมีผู้บริหารเป็นหลักสำคัญ

4.4.2 ขั้นตอนดำเนินการ เป็นการประยุกต์ใช้วงจรการบริหารคุณภาพ PDCA ให้เข้ากับการทำงานตามปกติของสถานศึกษา เพื่อให้ทุกฝ่ายร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันตรวจสอบ ทั้งนี้เพื่อจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ การจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพ ซึ่งในขั้นนี้

- 1) การวางแผน (Plan) สถานศึกษาต้องมีการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่มีความชัดเจน เพื่อจะนำไปสู่การปฏิบัติที่ตรงกับความต้องการของสถานศึกษาโดยเริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมายที่แสดงถึงคุณลักษณะหรือคุณภาพที่พึงประสงค์ของสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางหรือทิศทางสำหรับปฏิบัติ
- 2) การปฏิบัติตามแผน (Do) เป็นการร่วมกันของบุคคลในการดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ โดยมีผู้บริหารให้การส่งเสริม สนับสนุน นิเทศ และติดตามกำกับอย่างจริงจัง
- 3) การตรวจสอบประเมินผล (Check) ในขณะที่สถานศึกษามีการดำเนินการตามแผน จะต้องมีการตรวจสอบประเมินผลเป็นระยะๆ เพื่อพิจารณาว่าการดำเนินงานเป็นไปตามทิศทางที่ต้องการหรือไม่ มีสิ่งใดที่ต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข
- 4) การปรับปรุงงาน (Act) เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องนำผลจากการตรวจสอบและประเมินผลที่ผ่าน

การวิเคราะห์แล้วไปใช้ในการพัฒนางาน นอกจากนี้ก็นำผลการตรวจสอบและประเมินไปใช้เพื่อการวางแผนในระยะต่อไป

4.4.3 ขึ้นการรายงาน ต้องมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดและต่อสาธารณชน ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาที่สามารถแสดงผลในเชิงคุณภาพที่บุคคลทั่วไปสามารถตรวจสอบได้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 37) ได้สรุปแนวทางในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาไว้ ดังนี้

4.4.1 จัดระบบโครงสร้างองค์กรให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

4.4.2 กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัด

4.4.3 วางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา ให้บรรลุผลตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา

4.4.4 ดำเนินการพัฒนางานตามแผนและติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายในเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4.4.5 ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่นในการปรับปรุงและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

สรุปได้ว่ายุทธศาสตร์ที่ 4 การเชื่อมโยงเรื่องหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนกับการประกันภายใน และการจัดการภายในสถานศึกษาเพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก มีมาตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษา ในด้านต่าง ๆ กำหนดมาตรการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ตั้งแต่ระดับสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานส่วนกลาง นำข้อมูลจากการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) มาใช้เพื่อการปรับปรุงคุณภาพผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้ และการบริหารจัดการอย่างจริงจัง

จากข้อเสนอที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนการศึกษาขั้นพื้นฐานสรุปได้ว่า ทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ เป็นการพัฒนาการดำเนินงานที่มีการกำหนดทิศทาง แผนงาน การดำเนินงาน ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ด้านการสร้าง ความพร้อมและความเข้าใจให้แก่ครูและผู้บริหาร ด้านการทบทวนโครงสร้าง สาระของหลักสูตร และมาตรฐานการเรียนรู้ ด้านการปรับระบบการรับบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

ให้เกื้อกูลต่อการเรียนการสอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และด้านการเชื่อมโยงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนกับการประกันภายใน และการจัดการภายในสถานศึกษา เพื่อพร้อมรับ การประเมินภายนอก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยต่างประเทศ

ไบกอส (Bigos. 1997 : Abstract) ได้ศึกษาบทบาทของผู้บริหารการศึกษา ในการ ตรวจสอบดูแลบริหารจัดการหลักสูตร ในฐานะแผนกยุทธศาสตร์ในการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงโรงเรียน โดยวิจัยกับ ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 67 คน ดำเนินการวิจัย โดยใช้การสัมภาษณ์จากผู้บริหาร การศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารการศึกษาให้ ความสำคัญกับหลักสูตรว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการตรวจสอบคุณภาพ ศึกษาธิการนำแนวทาง การตรวจสอบคุณภาพไปใช้เป็นนโยบาย วิธีการ และการปฏิบัติในการตรวจสอบคุณภาพการบริหาร จัดการหลักสูตรมีความเหมาะสม ศึกษาธิการที่ร่วมในการตรวจสอบคุณภาพการบริหารจัดการ ช่วยทำให้ตำแหน่งงานมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงระบบการศึกษาของโรงเรียน การนำที่ปรึกษาภายนอกมาให้ข้อมูลและข้อคิดเห็น ช่วยยืนยันบทบาทของศึกษาธิการ ในการปรับปรุงระบบการศึกษาของโรงเรียน ศึกษาธิการเชื่อว่าบทบาทของพวกเขา สามารถช่วยให้ การทำงานของบุคลากรในโรงเรียนมุ่งไปสู่การพัฒนาปรับปรุงการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

เมอร์ดีค (Murdock. 1998 : Abstract) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ผลกระทบของ การตรวจสอบคุณภาพการบริหารจัดการหลักสูตร ใน โรงเรียนรัฐบาลในมลรัฐเท็กซัส วัตถุประสงค์ ของการวิจัยเพื่อศึกษาผลกระทบของการตรวจสอบการบริหารจัดการหลักสูตร ที่มีต่อโรงเรียนรัฐบาล กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ศึกษาธิการและผู้บริหารที่อยู่ในโรงเรียนรัฐบาลจำนวน 11 โรงเรียน ในรัฐเท็กซัส วิธีดำเนินการวิจัยใช้การสัมภาษณ์และการตรวจสอบเอกสาร ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนต่าง ๆ ได้นำเอาแนวทางในการตรวจสอบคุณภาพไปใช้ถึงร้อยละ 85 ในด้านการนำไปใช้ องค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมการนำแนวทางตรวจสอบคุณภาพไปใช้ ได้แก่ เวลาการจัด โครงสร้าง ของหน่วยงาน คน และการวางแผนในด้านบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียน พบว่าขาดนโยบาย ที่ชัดเจนในการกำหนดทิศทาง และการควบคุมดูแลหลักสูตร โรงเรียนต่าง ๆ ในรัฐเท็กซัสเป็นแนวทาง ในการกำหนดการบริหารจัดการหลักสูตร โรงเรียนรัฐบาล ให้ความสำคัญต่อการตรวจสอบคุณภาพ การบริหารจัดการหลักสูตร และรายงานที่คณะกรรมการตรวจสอบจัดทำขึ้น การตรวจสอบการบริหาร จัดการหลักสูตร โรงเรียนรัฐบาลมีความเห็นว่า มีผลกระทบในทางบวกต่อโรงเรียน

2. งานวิจัยในประเทศ

ศักดิ์ดา แจ่มแจ่ม (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษายุทธศาสตร์การบริหารจัดการมาตรฐานด้านนักเรียนผู้มาตรฐานการประกันคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครปฐม พบว่า สถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครปฐมมีปัญหาการบริหารจัดการมาตรฐานด้านนักเรียนในระดับมาก และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่ามีปัญหาในการบริหารจัดการมาตรฐานด้านนักเรียนผู้มาตรฐานการประกันคุณภาพภายนอกมากที่สุด ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการมาตรฐานด้านนักเรียนผู้มาตรฐานการประกันคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครปฐม มีดังนี้ 1) ส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ การจัดให้มีโครงการกิจกรรมทางวิชาการ เช่น โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ โครงการประกวดความสามารถทางวิชาการ โครงการศึกษานอกสถานที่ โครงการพัฒนาทักษะและส่งเสริมวิชาชีพนักเรียน ทั้งนี้ให้ตรงกับสภาพที่เป็นปัญหาของสถานศึกษา 2) จัดกิจกรรมโครงการเพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน

อภิชาติ เตยวิเศษ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประกันคุณภาพภายในที่ส่งผลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ระดับประถมศึกษาในโรงเรียนเอกชน ที่เป็นแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ พบว่า การปฏิบัติการประกันคุณภาพใน และการปฏิรูปการเรียนรู้ของโรงเรียนทั้งโดยภาพรวมและทุกรายด้านอยู่ในระดับมาก การประกันคุณภาพภายในด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนกับด้านกิจการนักเรียน ส่งผลต่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยภาพรวม

พีระ ทองสุข (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนนาร่อง และ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีและลพบุรี พบว่า สภาพการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรใน โรงเรียนนาร่อง และ โรงเรียนเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีและลพบุรี ใน 7 ภารกิจ คือ 1) การเตรียมความพร้อม 2) การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา 3) การวางแผนการดำเนินการใช้หลักสูตร 4) การดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา 5) การนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล 6) การสรุปผลการดำเนินการ 7) การปรับปรุงพัฒนา มีผลปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งภาพรวมและรายด้าน การเปรียบเทียบสภาพการปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน โรงเรียนนาร่องและ โรงเรียนเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีและลพบุรี โดยภาพรวม พบว่า มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทาง การจัดอันดับปัญหาการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานใน โรงเรียนนาร่องและ โรงเรียนเครือข่าย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีและลพบุรี พบว่าปัญหาอันดับแรกในด้านต่าง ๆ มีดังนี้ 1) ปัญหาการเตรียมความพร้อมคือ บุคลากร มีจำนวนจำกัดต้องรับภาระงานหลายอย่าง 2) ปัญหา

การจัดการหลักสูตรคือ เกณฑ์การผ่านแต่ละช่วงชั้นยังไม่ชัดเจน 3) ปัญหาการวางแผนการบริหารจัดการหลักสูตรคือ เอกสารเลื่อนวัตรกรรมและเทคโนโลยีสนับสนุน 4) ปัญหาการดำเนินการคือ การทำวิจัยในชั้นเรียนยังไม่ประสบผลสำเร็จ 5) ปัญหาการนิเทศกำกับ ติดตาม และประเมินผลคือ ไม่มีคณะกรรมการนิเทศภายในสถานศึกษา 6) ปัญหาสรุปผลการดำเนินการคือ บุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจในการสรุปผลการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตร 7) ปัญหาการปรับปรุงพัฒนากระบวนการคือ ไม่มีคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบ การเปรียบเทียบอันดับปัญหาการปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในโรงเรียนนำร่องและโรงเรียนเครือข่ายระหว่างสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรีและลพบุรี ในแต่ละด้านพบว่า ปัญหาการเตรียมความพร้อม และปัญหาการสรุปผลดำเนินงาน ของทั้ง 2 เขตพื้นที่การศึกษา มีอันดับปัญหาไม่แตกต่างกัน ส่วนปัญหาด้านที่เหลือ ได้แก่ ปัญหาการจัดทำหลักสูตร ปัญหาการวางแผนการบริหารจัดการ หลักสูตร ปัญหาการดำเนินการ ปัญหาการนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล และปัญหาการปรับปรุงพัฒนากระบวนการ มีอันดับปัญหาบางอย่างแตกต่างกัน

ทวน เทียงเจริญ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัญหาการบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาลพบุรี สิงห์บุรี และสระบุรี พบว่า สภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี สิงห์บุรี และสระบุรี ซึ่งมี 7 ภารกิจในภาพรวมมีสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก และมีปัญหาในระดับปานกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก มีสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกัน โดยรายด้านที่ต่างกันคือ ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรสถานศึกษา การนิเทศกำกับ ติดตามและประเมินผล การสรุปผลการดำเนินงานของสถานศึกษา และการปรับปรุงพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตร และปัญหาแตกต่างกันทุกภารกิจ ผู้บริหาร หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และหัวหน้างานมีสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันในด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และด้านดำเนินการใช้หลักสูตร และมีปัญหาแตกต่างกันในด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวางแผนการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ด้านการดำเนินการใช้หลักสูตร และด้านการสรุปผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

วีรดา ชุติกราน (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การติดตามผลการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตการศึกษา 1-12 พบว่า 1) โรงเรียนนำร่องการใช้หลักสูตร มีผลบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการจัดทำสาระหลักสูตรของสถานศึกษา และด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก

ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง 2) โรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตร มีผลการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการจัดทำสาระหลักสูตรของสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านสรุปผลการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 3) โรงเรียนที่ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2546 มีผลการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด และด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 4) ผลการเปรียบเทียบการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนนำร่องกับโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยโรงเรียนนำร่องมีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่า 5) ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนนำร่อง การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและกรรมการสถานศึกษา ไม่แตกต่างกัน และเมื่อจำแนกตามสังกัดของสถานศึกษาในภาพรวมและรายด้านพบว่า สถานศึกษาทุกสังกัดมีการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน 6) ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายการใช้หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามโดยภาพรวม พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและกรรมการสถานศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 7) ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนที่ใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2546 จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวมและรายด้านพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ และเมื่อจำแนกตามสังกัดของสถานศึกษา ในภาพรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บุญเลิศ บุญโญ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานตามเกณฑ์การประเมินโรงเรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดยโสธร ผลการศึกษาพบว่า ข้าราชการครูมีทัศนคติต่อการปฏิบัติงานตามเกณฑ์การประเมินโรงเรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ทั้งรายด้านและโดยรวมอยู่ในระดับมาก ข้าราชการครูที่มีตำแหน่งต่างกันมีทัศนคติต่อการปฏิบัติงานตามเกณฑ์การประเมินโรงเรียนปฏิรูปกระบวนการ

เรียนรู้ด้านการบริหารจัดการของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาด้านการพัฒนาบุคลากรเพื่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและด้านการรายงานผล มีทักษะไม่แตกต่างกัน แต่ด้านคุณลักษณะของผู้บริหาร ด้านการจัดการ ด้านแผนงานของโรงเรียน ด้านการให้ขวัญกำลังใจ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนและโดยรวม มีทักษะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ข้าราชการครูที่มีอายุและประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีทักษะต่อการปฏิบัติงานตามเกณฑ์การประเมินโรงเรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษา ทั้งรายด้านและโดยรวม ไม่แตกต่างกัน ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีทักษะต่อการปฏิบัติงานตามเกณฑ์ประเมินโรงเรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของผู้บริหารโรงเรียนด้านคุณลักษณะของผู้บริหาร ด้านการจัดการ และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน มีทักษะไม่แตกต่างกัน แต่ด้านแผนงานของโรงเรียน ด้านการพัฒนาบุคลากรเพื่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ด้านการให้ขวัญกำลังใจ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ด้านการรายงานผลและโดยรวมมีทักษะแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็กกับโรงเรียนขนาดใหญ่ มีทักษะต่อการปฏิบัติงานตามเกณฑ์การประเมินโรงเรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่ข้าราชการครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็กกับโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดกลางกับโรงเรียนขนาดใหญ่ มีทักษะโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จิราภรณ์ จันทร์สงค์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระนอง พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน ที่มีต่อการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระนอง ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน ที่มีต่อการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระนอง จำแนกตามสภาพการดำรงตำแหน่งทั้ง โดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกันความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ในการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่าแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยโรงเรียนขนาดใหญ่มีการดำเนินการมากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็กความคิดเห็นของครู ในการดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา จำแนกตามขนาดของโรงเรียนพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยโรงเรียนขนาดใหญ่มีการดำเนินการมากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็ก

พุดิพงษ์ แสงฤทธิ์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การบริหารหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ของ โรงเรียนเครือข่าย สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ชัยภูมิ ปีการศึกษา 2545 พบว่า สภาพการบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ของ โรงเรียนเครือข่าย ผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอน และศึกษานิเทศก์อำเภอ มีความคิดเห็น ว่า โดยภาพรวม มีสภาพการบริหารตามภารกิจอยู่ในระดับมาก 6 ภารกิจ โดยเรียงลำดับสภาพการบริหารจากการ ปฏิบัติมากไปหาน้อยได้ดังนี้ คือ ภารกิจที่ 5 การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล ภารกิจที่ 2 การจัดทำ หลักสูตรสถานศึกษา ภารกิจที่ 7 การปรับปรุงพัฒนา ภารกิจที่ 3 การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ภารกิจที่ 1 การเตรียมความพร้อม และภารกิจที่ 6 การสรุปผลการดำเนินงาน และสภาพการบริหาร อยู่ในระดับปานกลาง 1 ภารกิจ คือ ภารกิจที่ 4 การดำเนินการบริหารหลักสูตรและการใช้หลักสูตร ปัญหาการบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของ โรงเรียนเครือข่าย สังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์อำเภอ มีความคิดเห็น ว่า โดยภาพรวมมีปัญหาในการปฏิบัติตามภารกิจอยู่ในระดับปานกลางทุกภารกิจ โดยเรียงลำดับจากมีปัญหาในการปฏิบัติมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ภารกิจที่ 2 การจัดทำหลักสูตร สถานศึกษา ภารกิจที่ 1 การเตรียมความพร้อม ภารกิจที่ 7 การปรับปรุงพัฒนา ภารกิจที่ 3 การวางแผน ดำเนินการใช้หลักสูตร ภารกิจที่ 4 การดำเนินการบริหารหลักสูตรและการใช้หลักสูตร ภารกิจที่ 5 การนิเทศ กำกับ ติดตาม ประเมินผล และภารกิจที่ 6 การสรุปผลการดำเนินงาน การเปรียบเทียบ สภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของ โรงเรียน เครือข่าย ปีการศึกษา 2545 ระหว่างความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียน ครูผู้สอนในโรงเรียน เครือข่าย และศึกษานิเทศก์อำเภอ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ พบว่า สภาพ การบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้บริหาร โรงเรียนกับครูผู้สอน มีความคิดเห็นว่ามี การปฏิบัติอยู่ในระดับมากซึ่งไม่แตกต่างกัน แต่มีความคิดเห็นแตกต่างกับศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่มีความคิดเห็นว่ามี การปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานนั้น พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนมีความคิดเห็นว่ามีปัญหาในการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย แตกต่างกับครูผู้สอนและศึกษานิเทศก์อำเภอ ที่มีความคิดเห็นว่ามีปัญหาในการปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลาง

ปริดา ทั้วไพบระ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษา การบริหารจัดการหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาศุพรรณบุรี พบว่าในการบริหาร จัดการ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาศุพรรณบุรี ด้านการดำเนินการตามหลักสูตรอยู่ในลำดับสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการ เตรียมความพร้อม และด้านการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรเป็นลำดับสุดท้าย

เปรียบเทียบการปฏิบัติในการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี จำแนกตามขนาดสถานศึกษาพบว่า ผู้บริหารที่มีขนาดสถานศึกษาแตกต่างกัน มีความเห็นเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกัน พิจารณารายด้านพบว่าไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบรายคู่โดยรวมพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็กมีความคิดเห็นต่างกับผู้บริหารสถานศึกษาขนาดกลาง การวิเคราะห์แบบสอบถามปลายเปิด โดยการวิเคราะห์เนื้อหาในประเด็นปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะกระบวนการบริหารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าในด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา มีอุปสรรค คือ บุคลากรไม่มีความรู้ ขาดความเข้าใจ ไม่เห็นความสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา และขาดงบประมาณในการดำเนินการดำเนินการมีอุปสรรค คือ เนื้อหาของหลักสูตรมีมากเกินไป มีเป้าหมายไม่ชัดเจน ครูขาดสื่อที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน ด้านการติดตามและประเมินผลการเรียนการสอน อุปสรรค คือ บุคลากรไม่มีความรู้ความเข้าใจ ในการประเมินผลตามสภาพจริง และในการสร้างแบบประเมินเนื่องจากขาดความรู้ และระยะเวลา มีจำกัด

ศุภรัตน์ ชนะมาร (2550 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาสภาพปัญหาและผลสำเร็จในการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศกนคร เขต 2 พบว่า การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา มีสภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก สูงกว่าค่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนปัญหาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สูงกว่าค่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีผลสำเร็จโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ต่ำกว่าเกณฑ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกตามสถานภาพ ปัญหา และผลสำเร็จ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกตามตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงาน มีสภาพและผลสำเร็จ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนปัญหา โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน ที่มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 10-15 ปี และมีปัญหาในการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษามากกว่าผู้บริหาร โรงเรียน และครูผู้สอน ที่มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 15 ปี และมีปัญหาน้อยกว่าผู้มีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 10 ปี การบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกตามสภาพ ขนาดโรงเรียน มีสภาพและปัญหา โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน ส่วนผลสำเร็จ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่รายด้านพบว่า ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยโรงเรียนขนาดใหญ่ ประสบผลสำเร็จด้านการจัดทำ

หลักสูตรสถานศึกษามากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็กในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางพัฒนาการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปใช้ต่อไป

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาตามยุทธศาสตร์ด้านหลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น แสดงให้เห็นว่าการปฏิรูปการศึกษาในด้านหลักสูตรการเรียนการสอนนั้น จำเป็นต้องใช้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเข้ามา มีบทบาทในการจัดทำหลักสูตรอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบ สม่่าเสมอและต่อเนื่อง ให้ครูมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการหลักสูตร เพื่อให้การใช้หลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเกี่ยวกับทักษะด้านหลักสูตรการเรียนการสอนขั้นพื้นฐาน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนา ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินงานในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาขั้นพื้นฐานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น